FERDINANDVS INTREPIDVS;

SIVE

De præſentia Magni DVCIS, cum Florentiæ gliſceret peſtis.

Oratio Paganini Gaudentij in Gymnaſio Piſano Eloquentiæ profeſſoris.

PISIS, Apud Franciſcum Tanaglium. 1631.

Superiorum Permiſſu.

ORATIO.

EXpoſitiones, quibus Iureconſultorum dictis lucem conciliare conor, Sereniſſimo Magno Duci cum offerrem, faciendum mihi putaui, vt ſub finem præfationis generoſam tanti Principis conſtantiam extollerem, qui furente peſte ſe periculo non ſubtraxit, ſed intrepidus ſic ſemper egit in vrbe, vt maximum fructum inde totus populus perceperit. Beneficium ſemper memorandum ego tunc paucis ſum complexus verbis, cum ſcirem breuiter loquendum cum eo, cuius tempora morari, eſt grauiter in publica commoda peccare, cogitarem etiam ſic debere laudari res præclarè à ſummis viris geſtas, ne dum veritas pigmentis Rhetorum expolitur, dumq; ſplendore dictionis illuſtrari videtur, oratoriam prolixitatem aſciſcat, declamatorijſque narrationibus euadat ſimilis. Nunc verò cum ſubinde ingentem, & admirandam optimi Principis erga dilectiſſimos ciues cogitando expendo humanitatē, tot tantaq; momenta in vna re deprehendo, vt exiſtimem diffuſiſſimam dicendi copiam ſic intra lineas veri poſſe conſiſtere, vt nemo ei hiſtoricā grauitatem foret multa obloquendo detracturus. atq; vtinam ea mihi eſſet ingenij vis ad cognoſcendum,

verborum vbertas ad explicandum, qualem quidem rei, qua de agitur magnitudo, requirit, efficerem profectò exteri magis magiſq; nobis gratularentur, quibus contigit hoc tempore in Etruria degere. Quod ſi longè impar euadet meus ſermo felicitati, qua vtimur, non fruſtra tamen erit conatus, commendabiturq; voluntas eius, qui poſtquam certatim omnes Tuſci, in pulcherrimum argumentum ſe effuderunt, molitus eſt aliquid, quod nulli ſubtractum quis poſſit affirmare. nam ſi pauperum clamorem, diuitum trepidationem, feretrorum multitudinem, lecticariorum diſcurrẽtium turbam deſcribam, illicò à me actum agi, clamabitur. Si regiam annonæ largitionem, & ſolemnem circumeuntibus tot patricijs diſtributionem referam, omnia eſſe vulgata, ingeminabitur. Si verò magnanimi Principis præſentiæ, quæ inſtar maximi ſolatij fuit metu grauiſſimo perculſis, immorer, tunc non ludi operam vos dicturos non immeritò ſperarim. Et ſanè mirum non eſt, plura poſſe in medium proferri, quando nihil putem reperiri ex immenſa mole ciuilium meditationum, quod maiorem ſegetem non vulgaribus diſſertationis nobis poſſit ſuppeditare. Quid enim eſt Princeps in ciuitate, niſi quod Deus in toto orbe, in naui gubernator, in exercitu Dux? Si ſe mundo ſubduceret Numen, ad indigeſtam molem omnia illicò redirent. clauum ſi desereret magiſter, deſperato portu in ſcopulos, & ſaxa ferrentur nautæ. ſublato eo, qui imperat, hoſtibus deberent ludibrium milites. Ita ſecedente eo, qui re-

gimimis

giminis habenas moderatur', quid futurum, niſi vt ſurſum deorſum omnia vertantur? Sed nolo ita audacter pręcipere, pręſumereq; illud, in quo conte[illegible]onem à ſe reciprocari poſſe putant nonnulli. nam audeant ſanè illi liberè obſtrepere, obfirmareq; animum, vt ſentiant in ſummo virę diſcrimine conſulendum incolumitati eius, à cuius ſalute pendet communis omnium ſalus. Ego tela omnia, quę v̄ brant, oppoſito ſaluberrimę ſententię clypeo excipiam, vt generoſus Dominus extollatur, quòd cum licuiſſet non ſine magna veriſimilitudine ſeceſſum præferre, maluerit adeſſe laborantibus, maluerit, vt alij minus periclitarentur periclitari. An, inquiunt qui molliora conſilia ſuggerunt, quiſquam erit, qui non reprehendat nimiam facilitatem Ludouici Regis Pannoniæ, qui cum aliquot millibus non veteranorum militum obiecit ſe immenſis Solimanni copijs, infeliciterq; interijt? Certè barbarus hoſtis miſeratus vices iuuenis interempti deteſtatus eſt inſcitiam, imperitiamq. eorum, qui certiſſimæ morti eum obtruſiſſent. Sed forteſſe poſſent illi excuſare, quod Pannones dicerent vetuſtiſſimam, hanc eſſe illius regni conſuetudinem, vt nonniſi pręſente Rege pugnaretur in hoſtem. At quę hęc eſſet ſuperſtitio, non poſſe depelli publica contagia, niſi Princeps in frequentiſſima totius prouincię ciuitate moras traheret, exiſtimare? An forte confugiendum ad inſaniſſimam Thracum opinionem, quos error Mahumetis dementauit, vt cenſeant fruſtra vitari fuga peſtiferos morbos, quando, vt nonnemo

ex ipſis aiebat, peſtis nihil ſit præter ſagittam Dei, quam nequicquam tentent mortales declinare diligentia. Europeos profectò Reges contra ſentire nemo eſt adeò noſtrarum rerum ignarus, qui neſciat. In vicina Gallia, vbi Pariſijs lues edit ſtragem, receptum, vt Rex ad Fontem bellaquæum diuertat. Apud Britannos ille, quem ſuperbo titulo Teſſaranactum appellat Euphormio, quando ſerpens tabes gliſcit Londini, abſq; mora Veſtmonaſterium, aut alias domos petit. Nec alia ratione ſe geſſit Luſitaniæ olim potentiſſimus Rex, cum ſæuiente morbo Vlyſſipo cadaueribus compleretur. Ita diſceſſit, vt minimè migraſſe dici poſſet. An enim Principis præſentiam metiemur aſpectu, an æſtimabimus ſolo alloquio? Plebeij certè eſt iudicij non poſſe aſſurgere cogitatione niſi ad ea, quæ oculis conſpiciuntur. Habet etiam mens ſuum lumen. Nouit Solem, vtut noctu non cernatur, ſua tamen vi non deſtituere terræ eam partem, quam tunc radijs non luſtrat. an quiſquam animam, qua dignitas hominis conſtat, eſt intuitus? Nullus id affirmatum ibit: an propterea non exerit vires? non exercet potentiam? unde igitur ſenſus, quo innumera percipimus, vnde motus, quo nos in tot partes vertimus? Puerorum eſt, vt ſint tuti à terriculamentis, ad gremium matris ſe recipere, opinariq; ſuam ſalutem eſſe conclamatam, niſi dulces genitricis arridentes contemplentur vultus. præſens, imò præſentiſſimus eſt Princeps, quando, dum contagio graſſatur, itinera excubijs ſuorum militum tuetur, quando ad

do ad vrbes, ad oppida preſſa malo iubet frumentum, & alia ſubuehi alimenta. Quum ſuo iuſſu, non patitur ægrotis deeſſe Medicos, reliquoſque non veſpillones deſiderari, vt mortua corpora terræ mandentur. Quando ipſo imperante prȩſtò ſunt cum extraordinaria auctoritate Magiſtratus, qui vnumquemq; in officio contineant, efficiantq; ne dum ſummam rerum confuſionem oſtentat inuidia fati, ordo deſit. hæc omnia in extremo terrarũ tractu, ad Oceanum nempe vbi Vlyſſes ſui nominis portum conſtruxiſſe dicitur, cum prȩſtitiſſet Rex, tandem deſideratiſſima valetudo redijt, recolliegerunt animum qui ſupererãt, repetita commercia, receptus ſplendor, ciuilia munera reuocata. An Regem illum quicquam in ſe paſſum deſiderari dicemus? an defuiſſe officio, quod eſt paſtoris populorum, pronunciabimus? an prodidiſſe ſubiectam ſibi gentem contendemus? abſit à nobis hęc inſania. Quin potius velut decet gratam poſteritatem meritis laudibus eum ornabimus, alijſq; qui ſummo in faſtigio ſunt collocati imitandum proponemus. Videtis, puto, Auditores, hæc talia eſſe, vt ſi FERDINANDVS benigniſſimus noſter Princeps ſuæ ſaluti conſuluiſſet tunc cùm Florentiam depaſcebatur lurida vis morbi, ſeq; ad Cęſareum ſaltum, aut Ambroſianam planitiem, aliumq; ex amœniſſimis, quę habet locis, contuliſſet nõ propterea nõ potuiſſet omnem partem ſollicitudinis, qua in eiuſmodi difficultatibus eſt opus, implere. Et ſané qui tunc eramus illic memoria tenemus, quod

nemo

nemo non ei talem abſentiam deſtinabat, putabatq; rem iam eſſe conſilio confectam. Repetebantur tempora quę tribus abhinc ſeculis inciderant, accuratiſſimè ab elegantiſſimo Boccacio deſcripta, quando vix fuit vllus paulo opulentior ciuis, qui rus non conceſſiſſet, vt nonniſi ex tenui plebe viliora capita tunc ex ædibus non mouerint greſſus. Eo igitur exemplo quis ſibi iam abitum non ponebat ob oculos? Tantum vt prgiret dominus præſtolabantur. ac in tali expectatione (mirum dictu) vix erat qui crederet cum peſte confiictari eam vrbem, ex qua nondum Magnus Dux ſedem tranſtuliſſet. prope in eo erant, vt dicerent ſuos ſenſus falli inſtar eorum, quos noctu ludunt inſomnia. nam hinc crepitacula monentia, vt quis ſibi caueret, paſſim audiebantur. furui comites, velut Plutonis ſatellites cum ſandapilis huc illuc curſitabant, ſub veſperam non incertus rumor iam centum mox plures in Libitinæ ærarium veniſſe ferebat. Illinc omnes quærere, cur cunctaretur Curia? cur non expeditum eſſet alio iter? quæ cauſa foret moræ? Atq; illuc erant qui deuenirent putantes, augeri famam calamitatis, & multa falsò in vulgus ſpargi ab illis qui ex alieno diſpendio quęrerent compendium. Nec defuerunt, quod prope incredibile narratu eſt, ex numero Medicorum, qui multa diſputando differerent, falsò illam peſtem uocari, non rectè ei publici Contagij nomen imponi. Adeó præſente Principe minuebatur metus etiam in ſummo periculo, vt cautiſſimi, peritiſſimiq; in opiniones difformes tranſuerſi adigerentur. Interim: *Ser-*

Serpebat violenta lues, perq; omnia latè
Compita peſtiferum virus ſpargebat eundo.
Non medicas adhibere manus, non gramine ſuccos
Proderat expreſſos vario miſcere paratu.
Ipſaq; Tuſci olei vis tetra aconita retundens
Sepius indomito viſa eſt ceſſiſſe dolori.

Quid hæres Ferdinande? Quid circumſpicis? Subtrahe te his malis. te ſaluo omnes ſalui, at ſi quid tibi humanitus in certiſſimo diſcrimine contingeret, quis non periret? aberis quidem duorum millium paſſuum ſpatio, ſed ſubmittes auxilia. His fere verbis vix erat, qui tacitus, venerationiſq; plenus ſuum dominum non compellaret. Ille tamen pergere propoſiti ſancti tenax, non aures blandiloquis ſermonibus porrigere, ſed certò apud ſeipſum ſtatuere, non deſerenda mœnia, ne ſe prodeunte, pleriq; ciues hac illac in vicinas villas protinus diffugerent, cæteriq; faucibus orci obijcerentur. at iactabantur frequenter illa, quę ab initio veſtris ſenſibus ingeſſi, taliaq; dicebantur eſſe, vt difficillimum foret, modò quis nollet ſubtiliter nimium altercando obniti, eis occurrere, diſſoluereq; nodum, quem neceſsitas ipſa, qua nihil eſt conſtrictius, nexuiſſet. Ac vt liberè dicam quod ſentio, de grauiſsima quæſtione, fateor maius conſultationi illi ineſſe robur, quam vt argutando multaq; comminiſcendo difflari diſtrahiq; poſſit. Quin potius ad illud, quod tradiderunt ſcriptores, dum de moribus agunt, velut arcem editiſſimam, tutiſſimamq; aſcendendo aſpiremus,

mus. nam grauiter obſeruatum à ſummis ſapientiæ Magiſtris duplicem eſſe Virtutis modum. vnum quidem, qui pectora mediocri ratione impleat, & à vitijs ſic redimat, vt tamen intra fines conſiſtat humanæ probitatis, & ſollertiæ. Quam quidem ſic expoſuit ſtoæ alterum lumen Seneca, vt omnibus obviam dixerit, quodq; neminem reſpuat, neminem, modò accedere velit, dedignetur. ad hanc obruſſam, quod à Magno principe profectum, nunquam cenſuerim exigendum altius eſt ſurgendum, ſublimius quid eſt reponendum, ne tantę gloriæ maieſtas tenuitate meditationis eleuetur, deducaturq; intra illos limites quibus tanta animi magnitudo capi nequit. Exerat itaq; amabilem frontem veritas, diffundat radios ingenua cōfeſſio, tenebras pellat certiſſimæ explicationis clariſſimus ſol, vt intelligamus alteram menſuram præſtantiæ, quæ decorat mortales, eſſe humilitatem humanam ſuperare, viam ſideream terere, iter olympo affectare, cœlitibus ſimillimum fieri, concilio diuorum adſcribi. Eſt ſcilicet quoddam decus, vt in Peripato paululum cum Stagirita deambulemus, quod diuinitus cum contingat, numero hominum quoſdam ſed paucos ita eximit, vt Heroas appellatos velut Deos pulcherrima, & beatiſſima transformatione efficiat. Hic ille eſt ardor, quo freti Hercules, & è Troia Aeneas à docta vetuſtate Tartara ipſa potuiſſe adire, & incolumes inde redire dicuntur. Quod remoto ſipario ingenioſi fabulamenti nihil aliud eſſe putandum, niſi illos extra ordinem fortes, excellenteſq; cum forent,